

POSTANOWIENIE

Dnia 19 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Tomasz Przesławski

Arkadiusz Janusz Sopata (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z wniosku Banku S.A. z siedzibą
w W.

z udziałem U. W.

o stwierdzenie nabycia spadku,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 19 października 2023 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od postanowienia
Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 20 kwietnia 2015 r.,
sygn. akt II Ns 2449/13:

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie w całości i umarza postępowanie w sprawie;**
- 2. znosi wzajemnie koszty postępowania skargowego przed Sądem Najwyższym.**

UZASADNIENIE

Pismem z 10 lipca 2023 r. Prokurator Generalny wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 20 kwietnia 2015 r., II Ns 2449/13, wydanego w sprawie z wniosku Banku S.A. w W. przy udziale U. W. o stwierdzenie nabycia spadku po R. W.

Prokurator Generalny – działając na podstawie art. 89 § 1 i § 2 oraz art. 115 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1093; dalej jako: „ustawa o SN”) z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności orzeczeń sądowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wobec naruszenia zasady ochrony zaufania obywateli do państwa w szczególności w kontekście realizacji zasady bezpieczeństwa prawnego, zawartych w art. 2 Konstytucji RP, a także naruszenia prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz konstytucyjnego prawa do dziedziczenia, chronionego w ramach art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, polegającego na wydaniu przez Sąd orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku po R. W., podczas gdy w obrocie prawnym pozostawało prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po tym samym spadkodawcy wydane wcześniej – zaskarżył postanowienie Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 20 kwietnia 2015 r., II Ns 2449/13 w całości.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1, 2 ustawy o SN w zw. z art. 95 pkt 1 tej ustawy w zw. z art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c. zaskarżonemu postanowieniu zarzucił:

1. naruszenie zasady ochrony zaufania obywateli do państwa w szczególności w kontekście realizacji zasady bezpieczeństwa prawnego, zawartych w art. 2 Konstytucji RP, a także naruszenie prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP oraz konstytucyjnego prawa do dziedziczenia, chronionego w ramach art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, polegające na wydaniu przez Sąd orzeczenia o stwierdzeniu nabycia spadku po R. W. zmarłym [...] 2007 r., podczas gdy w obrocie prawnym pozostawało prawomocne stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy wydane wcześniej (tj. 24 lipca 2007 r. w sprawie III Ns 1509/07 Sądu Rejonowego w Szczecinie);

2. rażące naruszenie prawa procesowego polegające na niewłaściwym zastosowaniu przepisu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 365 k.p.c. i orzeczenie o stwierdzeniu nabycia spadku po R. W., zmarłym [...] 2007 r., podczas gdy w obrocie prawnym pozostawało prawomocne stwierdzenie nabycia spadku po tym samym spadkodawcy zapadłe w Sądzie Rejonowym w Szczecinie 24 lipca 2007 r., III Ns 1509/07, co winno skutkować odrzuceniem wniosku złożonego w zaskarżonej sprawie;
3. rażące naruszenie prawa procesowego polegające na niewłaściwym zastosowaniu art. 669 w zw. z art. 677 § 1 k.p.c., w następstwie pominięcia dyspozycji art. 199 § 1 pkt 2 *in fine* w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., poprzez wydanie rozstrzygnięcia o stwierdzeniu nabycia spadku po zmarłym R. W., mimo iż sprawa o tym samym przedmiocie została już wcześniej prawomocnie rozpoznana, tj. wobec nieuwzględnienia przez Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie faktu, iż w obrocie prawnym w chwili zainicjowania postępowania w sprawie II Ns 2449/13 funkcjonowało już prawomocne postanowienie Sądu Rejonowego w Szczecinie z 24 lipca 2007 r., III Ns 1509/07, stwierdzające nabycie spadku po R. W. zmarłym [...] 2007 r.

W oparciu o powyższe zarzuty – rozwinięte następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej – działając na zasadzie art. 91 § 1 ustawy o SN, Prokurator Generalny wniosł o uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 20 kwietnia 2015 r., II Ns 2449/13, w całości i umorzenie postępowania w sprawie.

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny podniósł, że na fakt wydania dwóch postanowień stwierdzających nabycie spadku po jednej osobie zwrócił uwagę Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie po tym gdy Naczelnik [...] Urzędu Skarbowego w Szczecinie pismem z 14 marca 2019 r. poinformował, iż do Urzędu 23 października 2007 r. oraz 18 czerwca 2015 r. wpłynęły dwa postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po zmarłym [...] 2007 r. R. W., tj. postanowienie Sądu Rejonowego w Szczecinie z 24 lipca 2007 r., III Ns

1509/07 oraz postanowienie Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 20 kwietnia 2015 r., II Ns 2449/13.

Asumptem do wydania przedmiotowych orzeczeń były następujące okoliczności faktyczne.

U. W. 16 stycznia 2007 r. złożyła przed notariuszem oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza po zmarłym [...] 2007 r. ojcu R. W.. Następnie 13 kwietnia 2007 r. złożyła w Sądzie Rejonowym w Szczecinie wniosek o stwierdzenie nabycia przez nią spadku po zmarłym ojcu. Z przeprowadzonego postępowania dowodowego w tej sprawie (III Ns 1509/07) wynikało, że zmarły był kawalerem i posiadał jedno dziecko – U. W., a nadto, że nie pozostawił po sobie testamentu.

Ostatecznie Sąd Rejonowy w Szczecinie postanowieniem z 24 lipca 2007 r., III Ns 1509/07, stwierdził, że spadek po R. W. zmarłym [...] 2007 r. w S., ostatnio zamieszkałym w S. przy ul. [...] na podstawie ustawy nabyła z dobrodziejstwem inwentarza córka U. W. w całości. Nadto Sąd postanowił zlecić Komornikowi Sądowemu przy Sądzie Rejonowym w Szczecinie dokonanie spisu inwentarza po zmarłym R. W.. Postanowienie to uprawomocniło się 15 sierpnia 2007 r.

Następnie 12 września 2013 r. do Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie wpłynął wniosek Banku S.A. w W. o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym R. W. przez U. W., ewentualnie na podstawie art. 670 k.p.c. ustalenie przez sąd spadku z urzędu kto jest spadkobiercą po zmarłym R. W..

Legitymacja Banku S.A. w W. do wystąpienia z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku wynikała stąd, że spadkodawca w chwili śmierci był dłużnikiem wnioskodawcy. Z tej przyczyny dla dochodzenia należności przysługującej z tego tytułu wnioskodawcy konieczne było ustalenie następców prawnych zmarłego.

Sprawie nadano sygn. akt II Ns 2449/13 i przeprowadzono postępowanie, które zakończono wydaniem 20 kwietnia 2015 r. postanowienia stwierdzającego, że spadek po R. W. zmarłym [...] 2007 r. w S. i tam ostatnio zamieszkałym na

podstawie ustawy nabyła w całości córka U. W. (c. R. W. i M. Z.). Postanowienie to uprawomocniło się 12 maja 2015 r.

Na skutek skargi Prokuratora Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2019 r. o wznowienie ww. postępowania w Sądzie Rejonowym Szczecin-Centrum w Szczecinie przeprowadzono postępowanie o sygn. akt III Ns 322/19, które zakończyło się jednak prawomocnym postanowieniem z 2 marca 2021 r. o umorzeniu postępowania. Ponowne złożenie skargi o wznowienie postępowania przez prokuratora wykluczył upływ trzymiesięcznego terminu, określonego w art. 407 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługiwała na uwzględnienie.

W orzecnictwie Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego powstała od 2018 r. rozbudowana, stabilna i nieznajdująca wyjątków linia orzecznicza wskazująca, iż w razie wydania dwóch postanowień o stwierdzeniu nabyciu spadku po tej samej osobie, koniecznym jest usunięcie z obrotu prawnego postanowienia późniejszego, w przypadku wydania którego doszło do naruszenia zasady *res iudicata*. Jednocześnie orzecznictwo to jednoznacznie wskazuje na zasadność wykorzystania skargi nadzwyczajnej jako środka procesowego służącego do wyeliminowania wadliwie wydanego postanowienia tego typu z obrotu. Postanowienie w przedmiotowej sprawie w pełni wpisuje się w tę linię orzeczniczą.

Ustawodawca w art. 89 i n. ustawy o SN wprowadził oraz uregulował nadzwyczajny środek zaskarżenia, mający zapewnić zgodność z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Ustawodawca w art. 89 § 1 ustawy o SN skatalogował przesłanki wniesienia skargi nadzwyczajnej, którymi są: prawomocność orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego, konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, spełnienie jednego z warunków, zgodnie z którym orzeczenie: narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub w sposób

rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, oraz ostatecznie brak możliwości uchylenia lub zmiany orzeczenia w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. W myśl art. 89 § 3 ustawy o SN, skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie 6 miesięcy od dnia jej rozpoznania. Jednakże zgodnie z art. 89 § 4 ustawy o SN, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 ustawy o SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 ustawy o SN.

Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie postanowieniem z 20 kwietnia 2015 r., II Ns 2449/13, stwierdził nabycie spadku po zmarłym [...] 2007 r. R. W. w całości wprost przez córkę U. W..

Tymczasem, już postanowieniem z 24 lipca 2007 r., III Ns 1509/07, Sąd Rejonowy w Szczecinie stwierdził, że spadek po R. W. na podstawie ustawy nabyła z dobrodziejstwem inwentarza córka U. W. w całości.

Oba wyżej wymienione postanowienia są prawomocne, bowiem nie zostały skutecznie zaskarżone czy podważone.

Badając ustawowe przesłanki zasadności i dopuszczalności wniesionej przez Prokuratora Generalnego skargi nadzwyczajnej na postanowienie z 20 kwietnia 2015 r., II Ns 2449/13, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę,

że nie budzi wątpliwości, iż orzeczenie wydane zostało przez sąd powszechny. Zaskarżone postanowienie jest również prawomocne. Zgodnie z art. 363 § 1 k.p.c., orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. W analizowanej sprawie nie wywieziono od postanowienia Sądu Rejonowego apelacji (w związku z czym wykluczone zostało wniesienie skargi kasacyjnej). Z akt sprawy nie wynika również, że od zaskarżonego orzeczenia wniesiono wcześniej skargę nadzwyczajną (art. 90 § 1 ustawy o SN).

Zgodnie z art. 89 § 1 *in fine* ustawy o SN, skarga nadzwyczajna nie przysługuje, jeżeli orzeczenie może być zmienione lub uchylone w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Sąd Najwyższy podziela pogląd Prokuratora Generalnego, że zaskarżone orzeczenie może być wyeliminowane z obrotu prawnego jedynie w drodze skargi nadzwyczajnej, bowiem nie może zostać wzruszone w drodze innych środków prawnych. Zastosowania w sprawie nie znajdzie, z uwagi na jego konstrukcję, art. 679 k.p.c. Na skutek skargi Prokuratora Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z 7 czerwca 2019 r. o wznowienie ww. postępowania w Sądzie Rejonowym Szczecin-Centrum w Szczecinie przeprowadzono postępowanie III Ns 322/19, które nie przyniosło jednakże oczekiwanego efektu, zaś ponowne złożenie skargi o wznowienie postępowania przez prokuratora wykluczył upływ trzymiesięcznego terminu, określonego w art. 407 § 1 k.p.c.

Wykluczone było i jest także złożenie ewentualnej skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Ten środek odwoławczy do porządku prawnego wprowadzony został dopiero w dniu 6 lutego 2005 r. na mocy ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2005 r. Nr 13, poz. 98). Przepisy o skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia przewidywały dwuletni termin na jej wniesienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, stąd termin na złożenie tejże skargi od orzeczenia, które wydane zostało w 2015 r., upłynął.

W analizowanej sprawie skarga nadzwyczajna wniesiona została ponad 8 lat od dnia wydania zaskarżonego orzeczenia. Zasadniczo w świetle art. 89 § 3 ustawy

o SN, wniesiony środek zaskarżenia należałoby uznać za wniesiony z przekroczeniem terminu. Należy jednak uwzględnić treść art. 115 § 1 ustawy o SN, zgodnie z którym w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. Przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze ustawy o SN nie stosuje się. Stosownie do art. 115 § 1a ustawy o SN, skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie niniejszej ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisu art. 89 § 2 ustawy o SN nie stosuje się.

Tym samym w świetle poczynionych rozważań i przytoczonych przepisów, biorąc pod uwagę datę wydania zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia, upływ ponad 8 lat od dnia wydania zaskarżonego orzeczenia Sądu Rejonowego, nie stał na przeszkodzie do rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi nadzwyczajnej wywiedzionej przez Prokuratora Generalnego. Dodatkowo Sąd Najwyższy na mocy przytoczonych przepisów uprawniony jest do ewentualnego uchylecia zaskarżonego postanowienia w przypadku, gdyby okazało się, że podniesione w skardze nadzwyczajnej zarzuty są zasadne oraz wydania odpowiedniego rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 ustawy o SN, jeżeli przemawiają za tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w ustawie zasadniczej.

Konstytucja RP w art. 2 statuuje zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Zasada ta jest klauzulą generalną, którą charakteryzują istotne cechy takie jak: niedookreśloność, pozaprawne odesłanie i aksjologiczność (por. szerzej P. Kroczyński, *Prawo wewnętrzne związków wyznaniowych w perspektywie organów władzy publicznej. Klauzule generalne*, Kraków 2017, s. 186-189). Na treść wspomnianej zasady składa się szereg wartości, wywodzonych wprost z art. 2 lub też takich, które nie zostały ujęte *expressis verbis* w Konstytucji RP, ale które wynikają z istoty i aksjologii demokratycznego państwa prawnego. Wartości te tworzą pewien kanon, który nie ma charakteru katalogu zamkniętego.

Zauważyć ponadto trzeba, że zasada demokratycznego państwa prawnego wyraża między innymi konieczność zapewnienia pewności co do prawa. Dlatego też postępowania nadzwyczajne, mające służyć wzruszeniu prawomocnych orzeczeń sądowych, dotyczyć powinny tylko najistotniejszych i najbardziej rażących wad wyroków bądź postanowień, a także takich wad postępowania. Nie mogą one bowiem zastępować kontroli instancyjnej i prowadzić do ponownego rozpoznania sprawy (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 5 października 2017 r., II FSK 1286/17), co odpowiadać powinno konstytucyjnej zasadzie proporcjonalności.

Wywodzona z art. 2 Konstytucji RP zasada ochrony zaufania jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa, nazywana także zasadą lojalności państwa względem obywateli, ściśle wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona w takim stanowieniu i stosowaniu prawa „by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK 2001 r. Nr 2, poz. 29). Koniecznym wymogiem realizacji zasady zaufania jest zagwarantowanie obywatelom bezpieczeństwa prawnego. Bezpieczeństwo prawne, przewidywalność prawa stanowionego przez państwo oraz respektowanie przez władzę działań podejmowanych w zaufaniu do państwa gwarantują ochronę wolności człowieka.

Konstytucja RP w art. 45 statuuje zasadę prawa do sądu, zgodnie z którą każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Prawo do sądu realizowane ma być według reguł ustalonych przez ustawodawcę w procedurach stworzonych dla rozpoznawania spraw poszczególnych rodzajów. Z kolei przepisy te w aspekcie dotyczącym postępowania cywilnego, nakładają na sąd obowiązek badania z urzędu przesłanek, o których mowa w art. 199 § 1 k.p.c. czy art. 379 k.p.c., niezależnie od etapu postępowania, na którym sąd powziął informację

co do ich wystąpienia.

Kwestie dotyczące ochrony prawa dziedziczenia podlegają szczególnej ochronie konstytucyjnej. Zgodnie z art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia. Zgodnie z art. 64 ust. 2 ustawy zasadniczej, własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Ochronę tych praw uzasadniają także oparte na art. 2 Konstytucji RP zasady ochrony bezpieczeństwa prawnego i zaufania do prawa. W piśmiennictwie, pod wpływem orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego zgodnie przyjmuje się, że prawo dziedziczenia jest publicznym (konstytucyjnym) prawem podmiotowym o charakterze powszechnym.

Ustanowione i chronione w art. 21 i 64 Konstytucji RP prawo dziedziczenia nie odnosi się do samego faktu sukcesji, mającego miejsce w chwili otwarcia spadku, a więc śmierci spadkodawcy, lecz także obowiązku organów państwa do ochrony wszelkich praw obligacyjnych związanych ze spadkiem, a także ustanowienia i zabezpieczenia odpowiednich procedur, mających na celu stwierdzenie nabycia spadku, ochronę nabywcy, czy działu spadku. Na ustawodawcy spoczywa zatem obowiązek zagwarantowania obywatelom takich instrumentów prawnych, które skutecznie umożliwią im uregulowanie spraw spadkowych, a zarazem zapewnią ich ochronę. W tych kwestiach, niewątpliwie istotna jest rola zarówno ustawodawcy, jak i wymiaru sprawiedliwości.

Wspomnieć także trzeba, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku rola sądu jest determinowana ustawowym obowiązkiem działania z urzędu. Obowiązek działania z urzędu oznacza, że sąd nie może poprzestać na tym, co zostanie zaoferowane przez uczestników postępowania, bowiem ocenić musi, czy stwarza to wystarczającą podstawę do prawidłowego stwierdzenia, kto nabył spadek. Sąd, aby zadośćuczynić obowiązkowi wynikającemu z art. 677 k.p.c., powinien ustalić pełny krąg spadkobierców ustawowych, ewentualne istnienie testamentu i jego ważność, sprawdzić czy nie zachodzą negatywne przesłanki dziedziczenia, ustalić czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne i komu przypadło w drodze dziedziczenia (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 24 października 2001 r., III CZP 64/01, OSNC 2002 nr 5, poz. 61). W tym

kontekście, po stronie sądu istnieje także obowiązek, aby ustalić na podstawie dostępnych instrumentów, czy wcześniej w sprawie nie toczyło się już jakiegokolwiek inne postępowanie.

Zaskarżonemu orzeczeniu Prokurator Generalny zarzucił rażące naruszenie prawa procesowego poprzez niewłaściwe zastosowanie art. 669 w zw. z art. 677 § 1 k.p.c. w następstwie pominięcia art. 199 § 1 pkt 2 *in fine* k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., poprzez wydanie rozstrzygnięcia o stwierdzeniu nabycia spadku, pomimo, iż sprawa o tym samym przedmiocie została już wcześniej prawomocnie rozpoznana. Zarzut ten odpowiada sformułowanej w art. 89 § 1 pkt 2 ustawy o SN podstawie wniesienia skargi nadzwyczajnej, a więc rażącego naruszenia prawa poprzez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie.

Zgodnie z art. 669 k.p.c., sąd spadku wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywa wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Z kolei jak stanowi art. 677 § 1 k.p.c., sąd stwierdzi nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które wskazali uczestnicy. W postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku sąd wymienia spadkodawcę oraz wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł, jak również wysokość ich udziałów.

Stosownie do art. 199 § 1 k.p.c., sąd odrzuci pozew, jeżeli o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami sprawa jest w toku albo została już prawomocnie osądzona. Zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c., przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie (k.p.c.), chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

W ocenie Sądu Najwyższego, sformułowany przez Prokuratora Generalnego zarzut naruszenia prawa procesowego należy uznać za zasadny, albowiem wydanie przez Sąd kolejnego rozstrzygnięcia jest niedopuszczalne i narusza przytoczone wyżej przepisy prawa. Jest niewątpliwe, że zaskarżonym postanowieniem Sąd Rejonowy ponownie orzekł w sprawie, która między tymi samymi stronami została już prawomocnie osądzona. Sąd ten z uwagi na treść art. 199 § 1 pkt 2 *in fine* w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a więc ze względu na zaistnienie negatywnej przesłanki procesowej, nie powinien rozpoznawać merytorycznie

sprawy z wniosku Banku o stwierdzenie nabycia spadku po spadkodawcy, a przeprowadzone w tych okolicznościach postępowanie z mocy prawa zostało dotknięte nieważnością (art. 379 pkt 3 k.p.c.). W analizowanym stanie faktycznym Sąd Rejonowy winien odrzucić wniosek, stosownie do art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., a wydając kolejne postanowienie w tej samej sprawie, wydał orzeczenie w warunkach nieważności postępowania, wobec zaistnienia negatywnej przesłanki procesowej (powaga rzeczy osądzonej). Powyższe niewątpliwie świadczy o rażącym naruszeniu prawa i godzi w powagę wymiaru sprawiedliwości, czyniąc w pełni trafny zarzuty sformułowane w skardze nadzwyczajnej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 10 czerwca 2021 r., I NSNc 72/21; z 26 marca 2019 r., I NSNc 1/19; z 18 marca 2011 r., III CSK 31/11; z 2 kwietnia 1997 r., II CKU 56/96, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 24 października 1996 r., II URN 33/96, OSNAPiUS 1997 r. Nr 10, poz. 169).

Wracając do rozstrzyganej sprawy Sąd Najwyższy zważył także, że wydanie dwóch orzeczeń spadkowych w okolicznościach opisanych powyżej, godzi w konstytucyjną zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, jak również zasady z niej wynikające, tj. zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego, a także konstytucyjne prawo dziedziczenia i prawo do sądu. W sytuacji, kiedy na skutek rażącego naruszenia prawa wydane zostają dwa orzeczenia spadkowe (nawet identycznie rozstrzygające kwestię dziedziczenia – z czym *nota bene* w niniejszej sprawie nie mamy do czynienia), uprawnione jest twierdzenie, że powstała sytuacja stworzyła stan niepewności prawnej naruszając konstytucyjne prawo do sądu. To zaś świadczy o naruszeniu zasady zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego.

„Konkurujące” postanowienia spadkowe (to wydane pierwotnie i korzystające tym samym z przymiotu *rei iudicatae* oraz to wydane następnie z naruszeniem zasady *ne bis in idem*) trafnie określiły krąg spadkobierców, którzy odziedziczyli spadek i były w tym zakresie tożsame w swojej treści, jednakże określając sposób nabycia spadku różnią się w swej treści. Spadkobierca w terminie złożył oświadczenie o nabyciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, o czym wiedział Sąd wydający postanowienie korzystające z przymiotu *res iudicatae*, a o czym

nie powziął wiadomości Sąd wydający zaskarżone postanowienie. Zauważyć należy materialną niezgodność z prawem zaskarżonego postanowienia (na marginesie, z uwagi na treść art. 679 k.p.c. odnoszącą się do wadliwości określenia spadkobiercy lub udziału, lecz nie sposobu jego nabycia – nie może być ono usunięte z obrotu prawnego z wykorzystaniem tego przepisu). Orzeczenie wydane wcześniej nie tylko było jedynym poprawnym materialnie, lecz również nie było dotknięte fundamentalną wadą procesową, zaś w obrocie prawnym nie mogą pozostawać dwa prawomocne postanowienia tej samej treści odnoszące się do tego samego stanu faktycznego i prawnego. Eliminacja z przestrzeni prawnej tym samym wadliwego procesowo (i błędnego pod względem rozstrzygnięcia w przedmiocie sposobu nabycia spadku) postanowienia późniejszego poprzez uwzględnienie skargi nadzwyczajnej zapewnia niewątpliwie cel, dla którego instrument ten został przyjęty przez ustawodawcę.

Z tych wszystkich względów, w ocenie Sądu Najwyższego, zaktualizowały się przesłanki, o których mowa w art. 89 § 1 ustawy o SN, tj. zaskarżone orzeczenie w sposób rażący narusza prawo na skutek jego niewłaściwego zastosowania, a eliminacja wadliwego zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego konieczna jest dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, w związku z czym skargę nadzwyczajną należało uwzględnić.

Jak stanowi art. 91 § 1 zd. pierwsze ustawy o SN, w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie. Przepis ten stanowi zatem podstawę do uchylenia zaskarżonego postanowienia i umorzenia postępowania w sprawie z wniosku Banku S.A w W. przy uczestnictwie U. W. o stwierdzenie nabycia spadku po R. W..

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN orzekł jak w pkt. 1 sentencji postanowienia, zaś o kosztach postępowania rozstrzygnął zgodnie z zasadą określoną w art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1

ustawy o SN (pkt 2 sentencji postanowienia)

[SOP]

[ms]